

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ενότητα 8: Ατομικές διαφορές και μάθηση στην προσχολική ηλικία (στυλ μάθησης, και δημιουργικότητα)

Διδάσκων: Μανωλίτσης Γεώργιος
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα **Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα** (*Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece*)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ατομικές διαφορές και μάθηση στην προσχολική ηλικία

- Στυλ μάθησης
- Δημιουργικότητα & εκπαίδευση

Διαφορετικό στυλ (ύφος) μάθησης (ή γνωστικά στυλ)

- Ο τρόπος που ταιριάζει σε κάθε άτομο να προσεγγίζει τη γνώση και να μαθαίνει συνιστά το ατομικό μαθησιακό στυλ (ύφος).
  - Κάποια παιδιά μαθαίνουν καλύτερα υπό ορισμένες συνθήκες (π.χ. Συστηματική οργάνωση της μάθησης), ενώ άλλα μαθαίνουν καλύτερα σε πιο ελαστικό μαθησιακό περιβάλλον (π.χ. Δυνατότητες αυτενέργειας).

Ποικίλες διακρίσεις ως προς τα στυλ μάθησης:

- Παρορμητικό(αυθόρμητο) - στοχαστικό (σκεπτόμενο)
- Αναλυτικό – Ολιστικό
  - Οι αναλυτικοί μαθαίνουν με την κατάτμηση των στοιχείων της μάθησης, ενώ οι ολιστικοί μαθαίνουν με την συνολική αντίληψη της κατάστασης.
- Εξαρτώμενο – μη εξαρτώμενο από το πεδίο (περιβάλλον μάθησης)
  - Οι εξαρτώμενοι από το πεδίο τύποι μαθαίνουν ευκολότερα όταν πρέπει να εστιάσουν την προσοχή τους σε ολόκληρη τη μορφή της μαθησιακής πληροφορίας (ολιστική) και αποδίδουν καλύτερα όταν είναι σε ομάδες.
  - Οι μη-εξαρτώμενοι από το πεδίο τύποι μαθαίνουν ευκολότερα με πιο αναλυτικό τρόπο και αποδίδουν καλύτερα σε διαδικασίες αυτόνομης μάθησης και στο πλαίσιο μιας διερευνητικής-ενεργητικής διδακτικής διαδικασίας.
- Συγκλίνουσα – Αποκλίνουσα σκέψη
  - Συγκλίνουσα: εστιάζει σε μία λύση
  - Αποκλίνουσα: παραγωγή πολλών και ποικίλων ιδεών, χωρίς απαραίτητα να φτάνουν σε μία τελική λύση

Ψυχοπαιδαγωγικές συνέπειες (μαθησιακά στυλ)

- Τα στυλ μάθησης δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως καλύτερα ή χειρότερα (είναι απλά διαφορετικά)
- Οι παιδαγωγοί πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα στυλ μάθησης των παιδιών.
- Ο τρόπος διδασκαλίας πρέπει να είναι ευέλικτος και να προσφέρει ποικιλία μέσων και μεθόδων.
- Αναμφίβολα είναι δύσκολο να ληφθούν υπόψη τα διαφορετικά στυλ μάθησης σε τάξεις μικτής ικανότητας και μεγάλου αριθμού μαθητών.

Δημιουργικότητα και προσχολική εκπαίδευση

- Οποιοσδήποτε ορισμός είναι ασαφής. Ο πιο αξιόλογος ορισμός φαίνεται να είναι ο εξής:
- *Δημιουργικότητα είναι η ικανότητα του ατόμου να παράγει άφθονους και πρωτότυπους τρόπους αντιμετώπισης προβλημάτων και οργάνωσης υλικού.*

Αποκλίνουσα σκέψη

- Μια προσέγγιση στο πρόβλημα της δημιουργικότητας είναι να δει κανείς τη δημιουργικότητα ως **ένα ιδιαίτερο είδος σκέψης**, μια σκέψη που έχει **πρωτοτυπία και ευελιξία**, που σπάει τα υπάρχοντα καλούπια και εισάγει κάτι νέο.
- **Αποκλίνουσα σκέψη** είναι να παράγουμε μία δέσμη πιθανών λύσεων σε ένα δεδομένο πρόβλημα και ιδιαίτερα σε προβλήματα που δεν έχουν μία και μοναδική απάντηση
  - (π.χ. σκεφτείτε όλες τις πιθανές έννοιες της λέξης «πόντος»).

Δημιουργικότητα και νοημοσύνη

- **Συγκλίνουσα σκέψη** ονομάζεται το είδος αυτό της σκέψης όπου τα άτομα συγκλίνουν προς μία και μόνο αποδεκτή απάντηση ενός προβλήματος, αντί να αναζητούν όσες περισσότερες μπορούν.
- Υποστηρίζεται ότι πολλές φορές τα κλασικά τεστ νοημοσύνης εστιάζονται μόνο στη συγκλίνουσα σκέψη.
- Αυτό δεν σημαίνει ότι η αποκλίνουσα σκέψη είναι ανώτερη από τη συγκλίνουσα ή ότι κάνουμε λάθος να αφιερώνουμε στη δεύτερη τόσο πολύ σχολικό χρόνο.
- Συχνά η συγκλίνουσα σκέψη βοηθά περισσότερο για ένα συγκεκριμένο ερώτημα και θα πρέπει επομένως να θεωρούμε εξαρχής την **αποκλίνουσα σκέψη συμπληρωματική της συγκλίνουσας** και όχι ανταγωνιστική.

- Δεν πρέπει να παραμελήσουμε την αποκλίνουσα σκέψη στο σχολείο και κατά συνέπεια και τη διδασκαλία της δημιουργικότητας.
- Ωστόσο, **δεν διαθέτουμε οριστικά ευρήματα** σχετικά με το **βαθμό συσχέτισης** ανάμεσα στην ικανότητα καλής **επίδοσης στα τεστ για αποκλίνουσα** σκέψη και στην ικανότητα **επιτυχίας σε εμφανώς δημιουργικούς** τομείς (π.χ. καλές τέχνες, μουσική σύνθεση κ.ά.).
- Δεν έχει αποσαφηνιστεί αν η αποκλίνουσα και η συγκλίνουσα σκέψη είναι δύο διαφορετικές λειτουργίες, ή εάν αποτελούν αναπόσπαστα μέρη της ίδιας ομάδας νοητικών ικανοτήτων.

- Σε **μία ερευνητική μελέτη** εξετάσθηκαν ομάδες παιδιών που διέθεταν

- αφενός **υψηλά ποσοστά αποκλίνουσας** σκέψης και σχετικά **χαμηλούς ΔN** (*ομάδα υψηλής δημιουργικότητας*)
- και αφετέρου **υψηλούς ΔN** και σχετικά **χαμηλά ποσοστά αποκλίνουσας σκέψης** (*ομάδα υψηλών ΔN*).

Και οι δύο ομάδες βρέθηκαν να έχουν ανάλογη επιτυχία στο σχολείο η **πρώτη όμως εμφανίστηκε**

- **λιγότερο κονφορμιστική** από τη δεύτερη,
  - **λιγότερο αγαπητή** στους δασκάλους,
  - **πιο επιρρεπής στην υπερέπδοση** (την υπέρβαση των προσδοκιών) και
  - **με πιο ζωνηρή αίσθηση του χιούμορ.**
- Από άλλες έρευνες έχει φανεί ότι δυσκολευόμαστε πολύ περισσότερο να προβλέψουμε αν ένα άτομο με δεδομένη υψηλή νοημοσύνη θα πετύχει ανάλογη επίδοση στα test απόκλισης.
    - Π.χ. ένας ζωγράφος με ΔN 130 δεν έχει πιθανότητες να αποδειχθεί από αυτό και μόνο μεγαλύτερος καλλιτέχνης από έναν ζωγράφο με ΔN κατώτερο κατά 30 ή και περισσότερες μονάδες.

Τεστ αποκλίνουσας σκέψης (Fontana, 1996)

- Αν θέλουμε να μετρήσουμε την **αποκλίνουσα σκέψη** πρέπει να χρησιμοποιήσουμε **τεστ ανοιχτού τύπου**.
- Σε κάθε περίπτωση ζητάμε από το παιδί να σκεφθεί όσους περισσότερους κατάλληλους τρόπους μπορεί για να λύσει κάποιο συγκεκριμένο πρόβλημα.
- Για παράδειγμα, το τεστ «**Χρήσεις αντικειμένων**», όπου το παιδί καλείται να σημειώσει όσες περισσότερες χρήσεις μπορεί για καθημερινά αντικείμενα, όπως είναι ένα τούβλο, ένας συνδετήρας κ.λπ.
- Ένα άλλο είναι το «**Σημασίες Λέξεων**», όπου ζητάμε από το παιδί να γράψει όσες σημασίες ξέρει για λέξεις όπως «σίδηρο», ή «πόντος» κ.λπ.
- Ένα άλλο είναι το «**Συνέπειες**», όπου του ζητάμε να σκεφτεί όσες περισσότερες συνέπειες μπορεί για μια συγκεκριμένη αλλαγή στη συνηθισμένη τάξη πραγμάτων (η δασκάλα χάνει τα κλειδιά του σχολείου, ή όλος ο κόσμος ζει ως τα 100).

- Σε ό,τι αφορά τα *μη λεκτικά τεστ*, έχουμε το τεστ «κύκλοι» του Γκίλφορντ, όπου παρουσιάζεται στον εξεταζόμενο ένα χαρτί γεμάτο μικρούς ισομεγέθεις κύκλους και του ζητείται χρησιμοποιώντας μολύβια να μετατρέψει όσους περισσότερους μπορεί σε αναγνωρίσιμα αντικείμενα.
- Έχουν χρησιμοποιηθεί επίσης τεστ που περιλαμβάνουν ένα *τυχαίο γραμμικό σχήμα* αντί για τους κύκλους,
- Ένα απλό μουσικό τεστ είναι να ζητήσεις από τους εξεταζόμενους να σκεφτούν όσα περισσότερα *τελειώματα μιας μουσικής φράσης* μπορούν.
- Η *βαθμολόγηση* είναι απλή. Βαθμολογείται
- η *ευχέρεια* (ποσότητα των εύστοχων απαντήσεων),
- η *πρωτοτυπία* (πόσο καινούργιες είναι οι απαντήσεις) και
- η *ευστροφία* (ποικιλία των ιδεών).

- Η συνήθης μέθοδος για τη βαθμολόγηση της **πρωτοτυπίας** είναι να συγκρίνει κανείς τις απαντήσεις κάθε παιδιού με αυτές της υπόλοιπης τάξης και να δίνει, για παράδειγμα
  - 5 βαθμούς για κάθε απάντηση που έδωσε μόνο ένα παιδί,
  - 4 βαθμούς για απαντήσεις που δόθηκαν από 2 παιδιά κ.ο.κ. ως το μηδέν.
- Η **ευστροφία** βαθμολογείται συγκεντρώνοντας τις απαντήσεις σε κατηγορίες (π.χ. οικιακές, αθλητικές, ζώων) και μετρώντας πόσες από αυτές έδωσε κάθε παιδί.

Δημιουργικότητα και σχολείο

- Όλοι οι δάσκαλοι όποιο μάθημα κι αν διδάσκουν σε όποια ηλικία κι αν διδάσκουν είναι όλοι τους δάσκαλοι δημιουργικότητας.

Η ενθάρρυνση της δημιουργικότητας

- Το πρώτο πράγμα που πρέπει να έχει υπόψη του ο Δ είναι ότι ανεξάρτητα από το μάθημα του πρέπει να εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία να ενθαρρύνει την αποκλίνουσα σκέψη στους μαθητές του.
- Έχει παρατηρηθεί ότι στο εκπαιδευτικό μας σύστημα έχουμε την τάση να **αμείβουμε μόνο τις σωστές απαντήσεις** και να **τιμωρούμε τις λανθασμένες**. Αυτό κάνει τα παιδιά απρόθυμα να δοκιμάσουν νέες ή πρωτότυπες λύσεις.
- Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργήσει μέσα σε μια ατμόσφαιρα όπου **η προσπάθεια αυτή ενθαρρύνεται και ανταμείβεται** και όχι εκεί όπου μόνο οι επιφυλακτικές συγκλίνουσες λύσεις επιδοκιμάζονται.

- Αυτό **δεν** σημαίνει φυσικά ότι **υποτιμούμε την ακρίβεια**. Ας μην ξεχνάμε ότι η δημιουργική πράξη περιλαμβάνει και την *επαλήθευση*.
- Η λύση θα πρέπει να δοκιμαστεί, για να αποδειχτεί αν λειτουργεί. Εάν όχι, τότε πρέπει να απορρίπτεται, αν και μπορούμε πάντα να επαινέσουμε το παιδί για την προσπάθειά του.
- Έρευνες έχουν δείξει ότι **οι εκπαιδευτικοί προτιμούν τους συγκλίνοντες μαθητές από τους αποκλίνοντες**.
- Τα σχολεία έχουν τους κανόνες και τους κανονισμούς τους, τις μεθόδους λειτουργίας και συμπεριφοράς τους και συχνά το συμμορφωτικό παιδί είναι πιο βολικό από το αντισυμμορφωτικό με τη ζωνή φαντασία.
- Οι αποκλίνουσες ιδέες μπορεί να είναι συχνά πρωτότυπες και αξιόλογες, άλλοτε όμως είναι παράξενες και ανόητες, δημιουργώντας στο Δ την εντύπωση ότι το παιδί απλώς λέει ό,τι του κατέβει.

Η οργάνωση της τάξης και η δημιουργικότητα (Fontana, 1996)

- Εάν η πρώτη προϋπόθεση για τη δημιουργικότητα είναι η *ελεύθερη εκδήλωση της μέσα στην τάξη*, η δεύτερη προϋπόθεση έχει να κάνει με τον *τρόπο που είναι οργανωμένη* η τάξη.
- Το ερώτημα έχει ως εξής:
  - Καλλιεργείται ευκολότερα η δημιουργικότητα μέσα σε μια **χαλαρή τάξη** όπου τα παιδιά είναι υπεύθυνα για ένα μεγάλο μέρος της δουλειάς τους και παίρνουν πολλές πρωτοβουλίες ή ευδοκimei καλύτερα σε ένα πιο **τυπικό δομημένο περιβάλλον**;
- Τα ερευνητικά στοιχεία **δεν αναδεικνύουν την άτυπη τάξη ως το καλύτερο πλαίσιο** για την προαγωγή της δημιουργικότητας.
- Η έρευνα, ωστόσο, έχει δείξει ότι οι δημιουργικοί ενήλικοι έχουν εκτεθεί ως παιδιά σε μια ποικιλία εμπειριών και σε ένα περιβάλλον που τους ενθάρρυνε να θέτουν ερωτήματα, να δοκιμάζουν τις ιδέες τους με ενεργητικό πειραματισμό και να ακολουθούν τα ενδιαφέροντά τους μέσα από τα χόμπι και την ανάπτυξη ειδικών ταλέντων και δεξιοτήτων.

Τεχνικές διδασκαλία της δημιουργικότητας (Fontana, 1996)

- Οι Δ που έχουν ζωηρό, ερευνητικό πνεύμα και χαίρονται να παίζουν με τις ιδέες και πάνω απ' όλα που απολαμβάνουν να **θέτουν ερωτήματα και να απαντούν σε άλλα**, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προωθήσουν τη δημιουργικότητα στα παιδιά από τους στερεότυπους και άκαμπτους Δ.
- Ειδικότερα οι Δ πρέπει να επιδίδονται σε υποθέσεις του τύπου «**Τι θα συνέβαινε, αν ....**» ή «**Τι θα είχε συμβεί αν....**» και να του μάθουν ότι ο καθένας έχει ένα δημιουργικό δυναμικό και όχι μόνο λίγα ξεχωριστά άτομα.
- Ιδιαίτερα επιτυχημένη μέθοδος καλλιέργειας της δημιουργικότητας έχει αποδειχτεί αυτή του **«καταιγισμού ιδεών»**, όπου όταν πρέπει να λυθεί ένα πρόβλημα μπορούν τα άτομα να εργαστούν ομαδικά και να ενθαρρύνονται να διατυπώνουν ιδέες με πλήρη ελευθερία.

- Η σημασία αυτής της ανοιχτής προσέγγισης τονίζεται ακόμη περισσότερο από τα ευρήματα του Davis:
- Παρουσίασε ένα πρόβλημα σε 3 ομάδες μαθητών (πώς να τροποποιήσουν ή να βελτιώσουν ένα χερούλι πόρτας) και μετά δοκίμασε να διεγείρει τη δημιουργική τους σκέψη χρησιμοποιώντας διαφορετική μέθοδο για καθεμία ομάδα.
  - Στην **πρώτη** ομάδα δόθηκε μια σειρά ειδικών παραδειγμάτων επίλυσης του προβλήματος,
  - στη **δεύτερη** ένας αριθμός από πιθανές γενικές στρατηγικές (π.χ. σκέψεις αλλαγής υλικών για την κατασκευή του χερουλιού), ενώ
  - στην **τρίτη** δόθηκε ένας πίνακας πάνω στον οποίο θα εργάζονταν.
    - Ο πίνακας αυτός επέτρεπε να τοποθετηθεί μια σειρά μεταβλητών κατά μήκος του πρώτου άξονα (π.χ. τα διαφορετικά υλικά από τα οποία μπορεί να φτιαχτεί το χερούλι) και μια άλλη κατά μήκος του δεύτερου (π.χ. τα διάφορα πιθανά σχήματα που μπορεί να πάρει το χερούλι), δίνοντας έτσι τη δυνατότητα διευθέτησης των μεταβλητών σε νέους συνδυασμούς.

- Τα μέλη της **τρίτης ομάδας διατύπωσαν τις περισσότερες ιδέες** και τα άτομα **της πρώτης ομάδας τις λιγότερες**.
- Τα τελευταία δαπάνησαν το χρόνο τους προσπαθώντας να διαλέξουν από τον μακρύ κατάλογο των ειδικών πιθανών λύσεων, αντί να προσπαθήσουν να σκεφθούν κάτι καινούριο.
  - Αυτό σημαίνει ότι αν παρουσιάζουμε συνεχώς στους μαθητές τις δικές μας ιδέες, ακόμη κι αν τις δίνουμε απλώς και μόνο ως παράδειγμα, τους περιορίζουμε, γιατί επικεντρώνονται σε αυτές αποκλείοντας την έκφραση δικών τους ιδεών.
- Συνεπώς, ενώ πρέπει να τους δίνουμε ερεθίσματα, αυτά πρέπει να τα **παρουσιάζουμε με τρόπο που να προωθεί νέες διευθετήσεις και ανακατατάξεις**.
- Στη δημιουργικότητα τα πράγματα που μας δίνουν τα παιδιά εξαρτώνται όχι τόσο από τις ικανότητες τους, όσο από την ευστοχία με την οποία διατυπώνουμε τα ερωτήματα που τους θέτουμε.

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης